

Rijksmonument Fortaanleg (Fort bij Vuren)

Waaldijk 29, Vuren, West Betuwe

Monumentnummer: 531.891

Monumentbeschrijving

Redengevende omschrijving

Kadastraal perceel
VRN00 S 28, 596, 597, 750, 751 en 752

Datum van aanwijzing
30 januari 2015

Datering
1844-1849, 1873-1879

Object
Fortaanleg en aardwerken, natte gracht met buitenoevers, glacis en deel (omleidings)weg en met (door grenspalen aangeduide) militaire landsgrond

Complex
Onderdeel van monumentaal complex 531.890 Nieuwe Hollandse Waterlinie – Fort bij Vuren

Inleiding
FORTAANLEG EN AARDWERKEN, NATTE GRACHT MET BUITENOEVERS, GLACIS EN DEEL (OMLEIDINGS)WEG EN MET (DOOR GRENSPALEN AANGEDUIDE) MILITAIRE LANDSGROND als basale onderdelen van een geconcentreerd verdedigingswerk nabij een rivieracces.

Forten werden gewoonlijk geconstrueerd op basis van vooraf aangebrachte aardlichamen, die als een fundering fungeerden en wegzakken in (een natte en slappe) bodem moesten voorkomen. Bij de bouw van de forten is, behalve dit gewoonlijk al tactisch 'voorgevormde' aardlichaam - dat op zichzelf reeds een weerbare rol kon vervullen - ook nog een specifieke aanleg gerealiseerd, die bedoeld was om de defensieve kracht te vergroten, de veiligheid van de bezetting te waarborgen en intern en extern transport en verkeer te vergemakkelijken. Zo ontstonden er onder meer aarden dekkingen voor verschillende bouwwerken, om ze minder kwetsbaar te maken voor inslagen van vijandelijk vuur, aarden wallen die de bebouwing en open terreinen dekten en die de contouren bepaalden, alsmede bestrate paden en appelplaatsen. Forten werden gewoonlijk omgeven door een of meer natte of droge grachten om eventuele nadering van de omwalling of het fortterrein tot het laatst toe te belemmeren. De forten waren gewoonlijk slechts te bereiken via een of meerdere bruggen of via een smalle landengte. Waar om waterstaatkundige of andere redenen een permanente directe verbinding tussen binnen- en buitengebied bestond, was deze zodanig uitgevoerd dat hij niet of slechts met de grootste moeite te passeren was. Toepassing van

Graaf Reinald Alliantie

Rijksmonument Fortaanleg (Fort bij Vuren)

Waaldijk 29, Vuren, West Betuwe

Monumentnummer: 531.891

zogenoemde ezelsruggen, monniken (vooral bij vestingen) en / of hekwerken was dan gebruikelijk. Langs de buitenzijde van de grachten lag meestal een weg of pad met glacis. Zo'n weg of pad kon zowel in de vorm van een gedekte weg zijn aangelegd, als ook wel gelijk met of zelfs boven maaiveldniveau. Deze wegen of paden konden verschillende functies hebben, uiteenlopend van openbare weg tot onderhoudspad, en ook van militaire gedekte weg tot exclusieve toegangsweg naar het fort. Buiten de gracht bevindt zich vaak een (van oudsher en nog ten dele) met grenspalen als zodanig aangemerkte zone, de zogenoemde Militaire Landsgrond, waarover het Ministerie van Oorlog zeggenschap had.

De aanleg van het Fort bij Vuren wijkt in zoverre van het algemene beeld af dat het is samengesteld uit twee oorspronkelijk afzonderlijk tot stand gebrachte verdedigingswerken. De openbare weg over de noordelijke Waaldijk is bij de modernisering van het Fort bij Vuren aan de zuidzijde op de buitenwal aangelegd. Verder omvatte het complex enkele waterwerken en was het bestemd voor de verdediging van een in de directe nabijheid gelegen stoomgemaal. De gracht van het Fort bij Vuren stond via een uitwateringssluis / keersluis ten westen van het werk in verbinding met de Waal en door middel van twee damsluizen, aan de (noord)oostzijde, tevens met een tweetal inundatiekanalen. Ten oosten van het fort is in de jaren '70 van de 19e eeuw een stoomgemaal gebouwd, dat diende voor de afwatering van de rivierpolders rond Vuren. Dit gemaal kon van de gracht rond het fort worden gescheiden door middel van een keersluis waarboven een brug was aangebracht die deel uitmaakte van het onderhoudspad. Het gemaal is gesloopt. Van alle vier de sluisen / keringen zijn nog onderdelen of resten aanwezig of herkenbaar.

Omschrijving

FORTAANLEG EN AARDWERKEN, NATTE GRACHT MET BUITENOEVERS, GLACIS EN DEEL (OMLEIDINGS)WEG EN MET (DOOR GRENSPALEN AANGEDUIDE) MILITAIRE LANDSGROND van het Fort bij Vuren, in hoofdzaak bestaande uit een ruwweg amandelvormig, asymmetrisch aardwerk met verschillende niveaus waarvan de buitentaluds afgeronde vormen kennen en een korte courtine. De aanleg en de aardwerken dateren in hoofdzaak van de perioden 1844-1849 en 1873-1879. In eerste aanleg bestonden ze uit twee afzonderlijke aarden versterkingen, een redoute en een lunet, maar deze zijn in de tweede fase verenigd tot één aardwerk. De aardwerken omsluiten het vlakke terrein of terreplein van het fort, maar in hoofdzaak is toch een bastionvormige wal opgeworpen; deze walstructuur is al herkenbaar op de CTK van 1874. Ook de bomvrije gebouwen en de contrescarpalerij op het fort zijn aangeaard. Het Fort bij Vuren is destijds bij de T-kruising van de noordelijke Waaldijk en bij de Herwijnsche Wetering, inundatiekanaal, gebouwd. De weg over de Waaldijk liep aanvankelijk tussen de beide aardwerken door, maar toen deze verenigd zijn, is de weg zuidelijk om het fort geleid. De tegenwoordige hoofdvorm en het terrein komen nog sterk overeen met hun voorkomen op tekeningen van omstreeks 1900. Het fortterrein wordt ten dele doorsneden door een beklinterd padenstelsel, waarlangs de gebouwen en andere functies en onderdelen bereikbaar zijn. Tot die bereikbare functies behoren onder meer enige zogenoemde remises (bomvrije bergplaatsen voor geschut, munitie of ander materieel). De gracht van het Fort bij Vuren is nog vrijwel compleet aanwezig en vormt een omkadering van het aardwerk van het fort. De toegang van het fort ligt aan de keelzijde (westzijde), waar vanaf één landhoofd twee bruggen respectievelijk de 'keelgracht' en de 'torengracht' kruisten. Beide bruggen waren uit metaal vervaardigd, maar alleen de eerste bestaat nog grotendeels; van de tweede resteert het buitenste landhoofd. De openbare omleidingsweg ligt op de zuidelijke buitenoever van de natte gracht. Aan de wegen staan hier en daar betonnen kisten voor strooizand. Langs de noordzijde is ook het onderhoudspad nog aanwezig; in het talud van de begeleidende enveloppe / glacis en op het fort zijn in de 20ste eeuw op meerdere plaatsen betonnen werken, zoals (groeps)schuilplaatsen gebouwd. De openbare weg leidt aan de westzijde met een scherpe bocht over de thans verlande inundatiesluis / uitwateringssluis ter plaatse; hier ligt van oudsher ook een fortwachterswoning. Het huidige exemplaar is een opvolger van een eerdere

Rijksmonument Fortaanleg (Fort bij Vuren)

Waaldijk 29, Vuren, West Betuwe

Monumentnummer: 531.891

wachterswoning, die iets oostelijker stond. Van een drietal andere sluizen, alle aan de oostzijde van het fort, zijn nog resten aanwezig. De samenhang van de waterwerken, het fort en de te verdedigen inundatie- en schootsvelden is nog goed herkenbaar. De oorspronkelijk met stenen grenspalen als zodanig aangemerkte zone waarover het Ministerie van Oorlog zeggenschap had, is op de bij dit document behorende kaart aangeduid.

Waardering

FORTAANLEG EN AARDWERKEN, NATTE GRACHT MET BUITENOEVERS, GLACIS EN DEEL (OMLEIDINGS)WEG EN MET (DOOR GRENSPALEN AANGEDUIDE) MILITAIRE LANDSGROND van het Fort bij Vuren zijn van algemeen belang vanwege:

- Cultuurhistorische waarden als onderdelen van de Nieuwe Hollandse Waterlinie zoals deze is ontworpen door C.R.T. Kraijenhoff en in eerste aanleg vanaf 1815 door hem, Jan Blanken en majoor-ingenieur Willem Offerhaus is gerealiseerd en daarna door anderen gedurende meer dan 125 jaar is versterkt en verbeterd.
- Architectuurhistorische waarden in het bijzonder als uiting van de militair-strategische bouwkunde, die gebaseerd is op: a. het systeem van inundatie en accesverdediging (19de eeuw), b. de wedloop met de zich versterkende offensieve middelen (19de en 20ste eeuw).

Het onderdeel is een voorbeeld van een aarden aanleg met wegen- en padenstelsel, aarden dekking voor verschillende functies, gracht, omleidingsweg en door middel van grenspalen aangeduide militaire zone uit de periode 1844-1849 dat in latere ontwikkelingsfasen (1873-1879) en de 20ste eeuw is verbeterd en uitgebreid.

- Ensemblewaarde en situationele waarden vanwege zijn ligging binnen het systeem van de Nieuwe Hollandse Waterlinie in het algemeen en in het bijzonder in de deels gave en in elk geval goed herkenbare relatie met het schootsveld.
- Het onderdeel is representatief omdat het verschillende fasen in de ontwikkeling van accesverdediging op grote schaal en in ten dele ongeschonden fysieke omgeving laat zien en in het bijzonder die van de toepassing van aarden dekking.
- Het onderdeel is goed bewaard omdat het in sinds omstreeks 1900 vrijwel ongewijzigde staat het systeem van bescherming door middel van aarden dekking en het eveneens nagenoeg ongewijzigde grondplan laat zien.

Rijksmonument Fortaanleg (Fort bij Vuren)

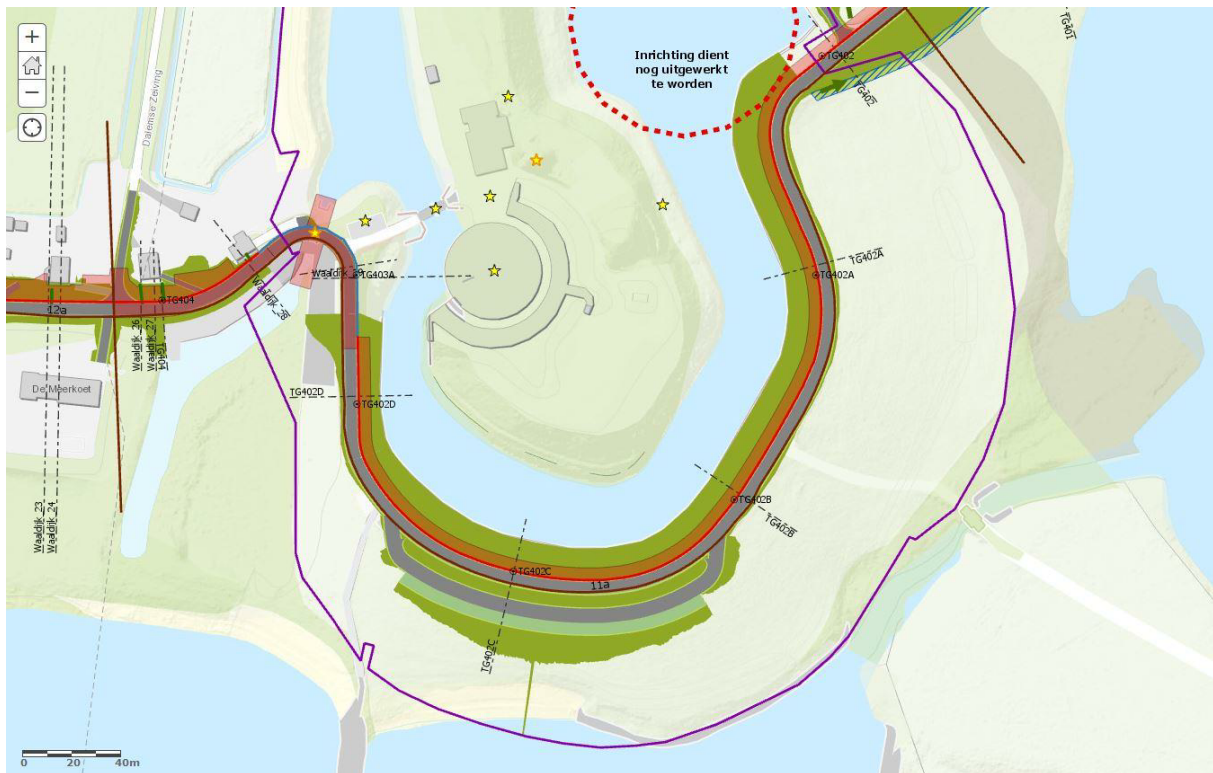
Waddijk 29, Vuren, West Betuwe

Monumentnummer: 531.891

Definitief Ontwerp t.b.v. Projectplan Waterwet

Ingreep

Er is gekozen voor een langconstructie. De kruin van de nieuwe dijk rondom het Fort bij Vuren wordt 20 tot 36 cm hoger dan de bestaande kruin. Het binnentalud van de dijk verandert niet. Aan de buitenzijde komt een klein 1:3 talud. De bestaande parkeerplaatsen op de dijk ter hoogte van het fort, worden na de dijkversterking verlaagd teruggebracht, waarbij de parkeerplaatsen, een uitkijkpunt met liniemeubilair en fietsenrekken in één lijn worden gerealiseerd. In de verkenningsfase zijn verschillende alternatieven beschouwd voor het terugbrengen van de bestaande parkeerplaatsen. Zie hiervoor ook de Heritage Impact Assessment (HIA) Nieuwe Hollandse Waterlinie (oktober 2018) en de oplegnotitie bij de HIA (januari 2020).

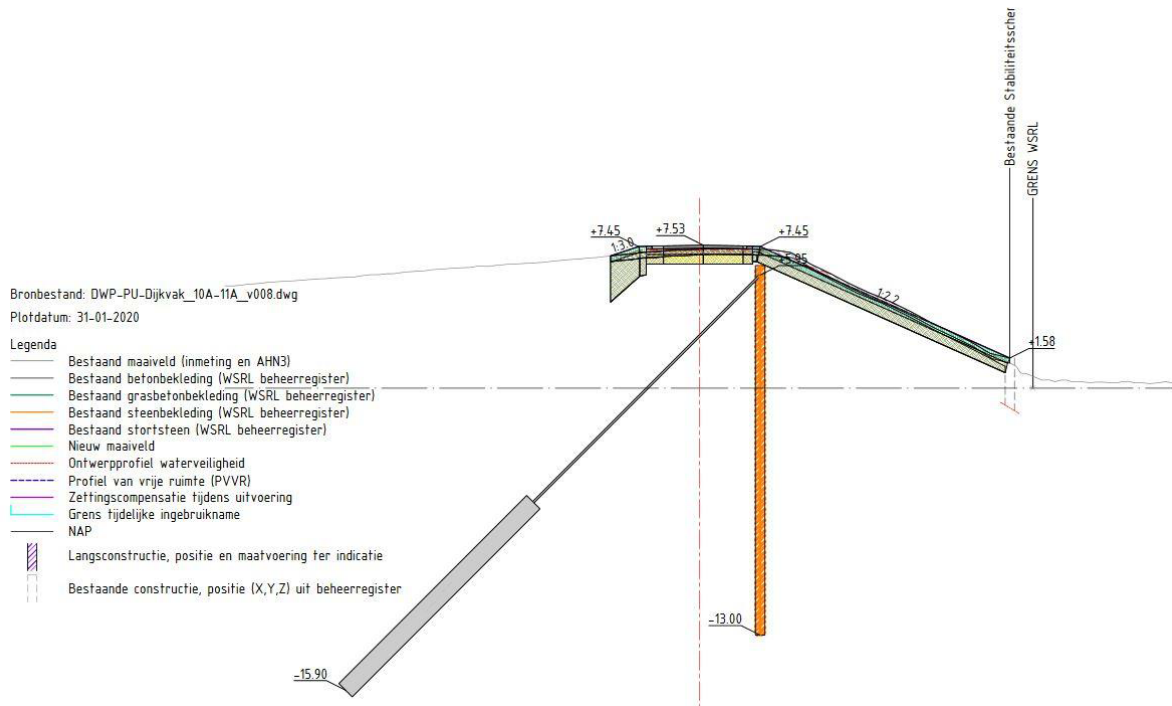

Rijksmonument Fortaanleg (Fort bij Vuren)

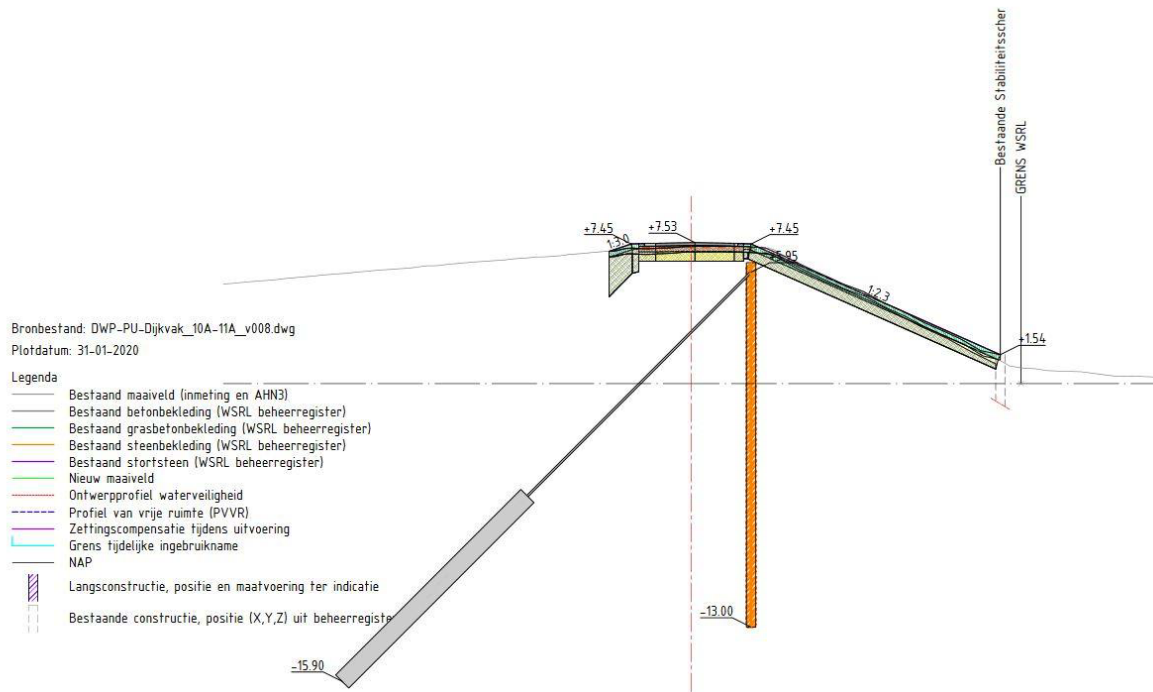
Waaldijk 29, Vuren, West Betuwe

Monumentnummer: 531.891

Profiel TG402A

Profiel TG402B

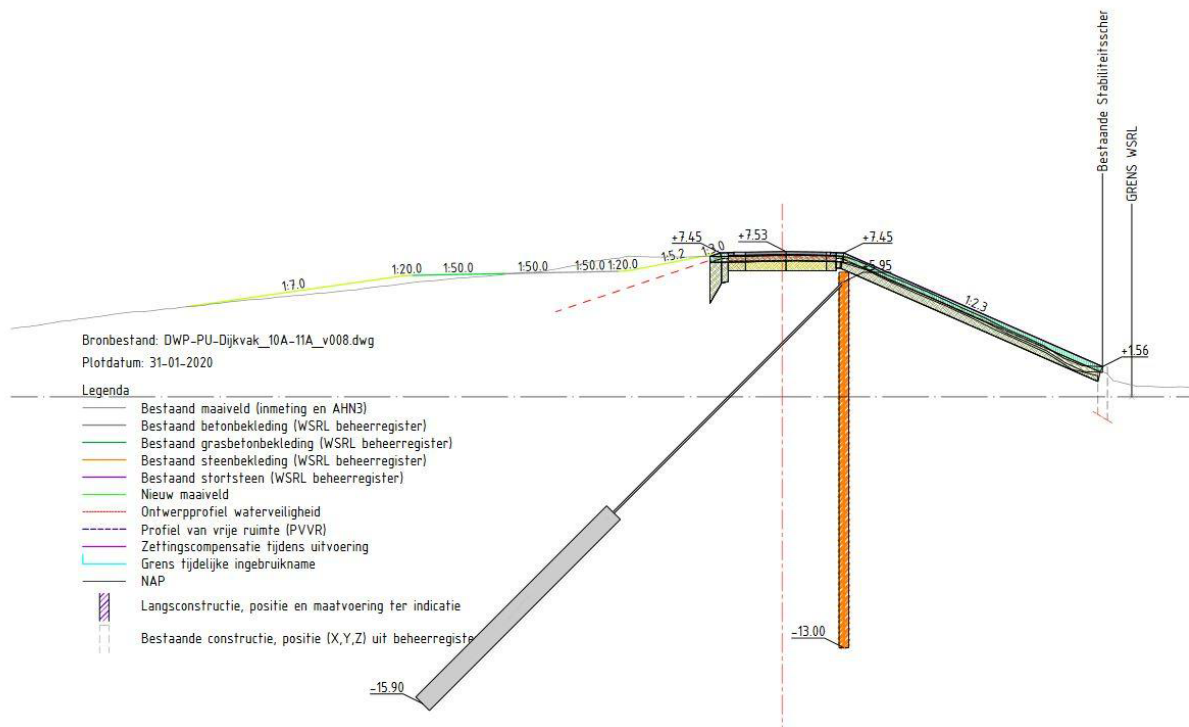

Rijksmonument Fortaanleg (Fort bij Vuren)

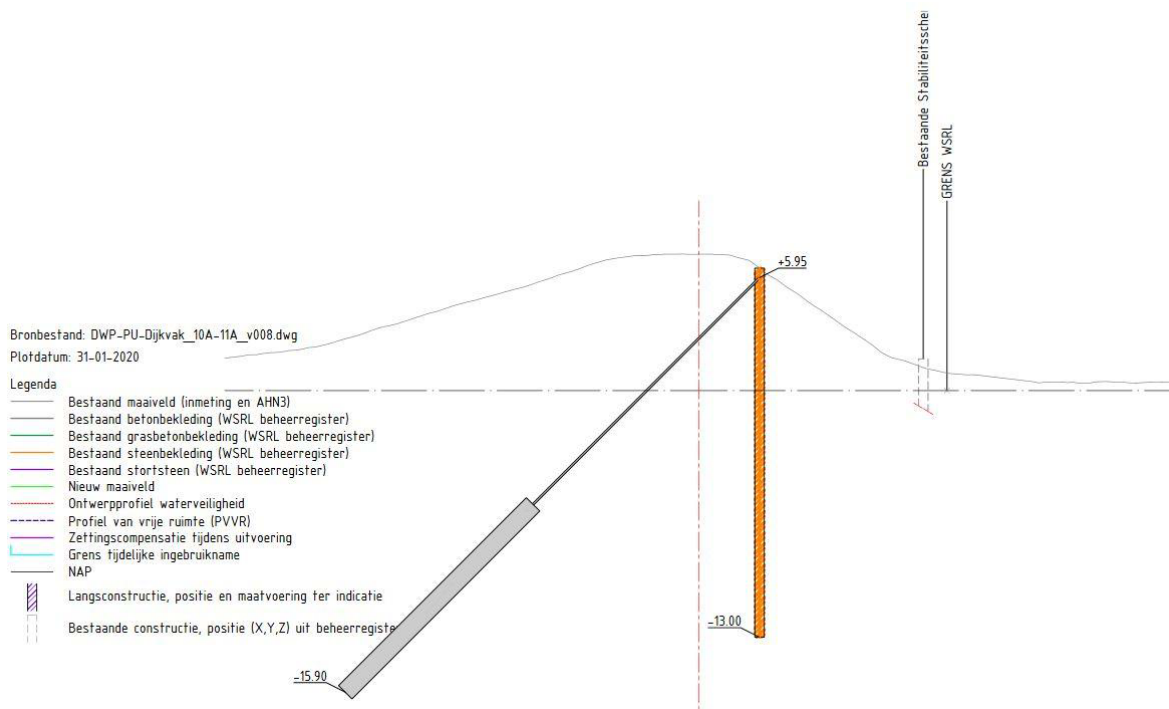
Waaldijk 29, Vuren, West Betuwe

Monumentnummer: 531.891

Profiel TG402C

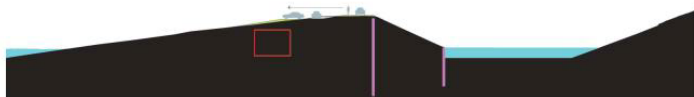
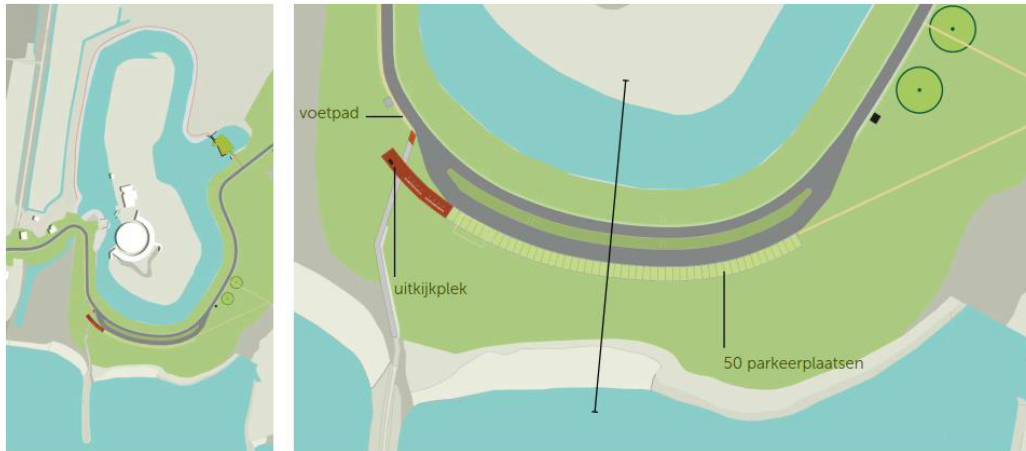
Profiel TG402D

Rijksmonument Fortaanleg (Fort bij Vuren)

Waaldijk 29, Vuren, West Betuwe

Monumentnummer: 531.891

principe profiel

Schetsvoorstel, parkeren en uitkijkplek

- zowel parkeerplaatsen als uitkijkplek met meubilair verlaagd en in een lijn

Impact

Vanwege de beperkte kruinverhoging (20-36 cm), is de impact op de dijktaalds gering en heeft de dijkversterking geen impact op de verschijningsvorm van het glacis en de fortgracht. Voor het verlaagd terugbrengen van de bestaande parkeerplaatsen langs de dijk is een ingreep in het glacis nodig.

Effectbeoordeling

Het effect van het ontwerp voor de dijkversterking op het aardwerk van het Fort bij Vuren (met name het glacis en de fortgracht) wordt neutraal beoordeeld.

Het realiseren van parkeerplaatsen aan de buitenzijde van de dijk, 1 meter lager dan de kruin heeft een gering negatief effect op de oorspronkelijke vorm van het fort (het glacis), maar het verlagen van de parkeerplaats heeft een positief effect op het schootsveld. Onder de nieuw aan te leggen parkeerplaatsen liggen mogelijk restanten van de verdwenen groepsschuilplaats. Aangezien niet duidelijk is of deze er liggen, is de groepsschuilplaats niet betrokken in de effectbepaling. Het totale effect wordt als neutraal beoordeeld.

Mitigerende maatregelen en advies

Aandachtspunten:

- Strooibakken terugplaatsen op de dijk, liefst op de oorspronkelijke locatie.
- Tetraëders terugplaatsen, liefst in samenhang met de tankversperring.
- Zie ook de Heritage Impact Assessment (HIA) Nieuwe Hollandse Waterlinie (oktober 2018) en de oplegnotitie bij de HIA (januari 2020)